

Комунальний вищий навчальний заклад
«ВІННИЦЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»
21050 м.Вінниця, вул.Грушевського, 13, тел./факс 55-65-60,
E-mail: bil@mail.vinnica.ua

Відділ роботи з обдарованими дітьми

тел. 55-65-79, 55-65-76

Усатенко І.А., Зарудна І.В.,

завідувач відділу, кандидат історичних наук,
методист відділу роботи з обдарованими дітьми

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ

СФЕРИ ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ

1. Інтелектуальна сфера

Обдарована дитина вирізняється гарною пам'яттю, мисленням, допитливістю, добре розв'язує різні задачі, зв'язно викладає свої думки, може мати здібності до практичного застосування знань.

2. Сфера академічних досягнень

Це успіхи дитини з читання, математики, природознавства та інших навчальних предметів.

3. Творчість (креативність)

Дитина дуже допитлива, виявляє незалежність і оригінальність мислення, висловлює оригінальні ідеї.

4. Спілкування

Добре пристосовується до нових ситуацій, легко спілкується з дорослими та дітьми, виявляє лідерство в іграх і заняттях з дітьми. Ініціативна, бере на себе відповідальність за свої дії.

5. Сфера художньої діяльності

Дитина виявляє великий інтерес до візуальної інформації, захоплюється художніми заняттями, її роботи вирізняються оригінальністю. Виявляє інтерес до музики, легко відтворює мелодію, із задоволенням співає, намагається створювати музику.

6. Рухова сфера

Тонка і точна моторика, чітка зорово-моторна координація, широкий діапазон рухів, добре володіє тілом, високий рівень розвитку основних рухових навичок.

ПАМ'ЯТКА ВЧИТЕЛЮ ДЛЯ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

- Постійно працюйте над вихованням почуттів дітей, особливо вразливих і чуттєвих до всього, що стосується їхнього «я».
- Допомагайте обдарованим дітям виробити адекватну я-концепцію і самооцінку, розвивати емпатію.
- Забезпечуйте сприятливу емоційну атмосферу, адже дитина набуває емоційного досвіду в процесі взаємодії з людьми.
- Дотримуйтеся порядку й дисципліни, обдаровані діти, як і всі інші, повинні знати межу допустимої поведінки.
- Скеруйте енергію і творчість обдарованих дітей у потрібне русло, щоб їх праця приносила користь.
- У роботі з обдарованими дітьми використовуйте дослідницький метод, це активізує їхню роботу.
- Розвивайте здібності дітей, широко використовуйте метод самостійного набуття знань.
- Привчайте обдарованих дітей працювати спільно, це допоможе їм легше адаптуватися до соціальних умов.
- Заохочуйте дітей, це стимулює їх.
- Тісно співпрацюйте з батьками обдарованих дітей, щоб розвинути здібності кожної дитини.

Принципи педагогічної творчості вчителя, реалізація яких сприяє творчому розвитку особистості

Принцип *суб'єктивності навчання* і виховання передбачає визнання слухача як суб'єкта педагогічної взаємодії, використання вчителем у процесі навчання і виховання переважно діалогічних форм комунікативної взаємодії із слухачем.

Принцип *діагностики* передбачає побудову і корекцію навчально-виховного процесу на основі психолого-педагогічних діагностичних досліджень, а саме: оцінювання рівня розвитку творчих можливостей дітей і дитячих колективів, з якими педагог вступає у взаємодію.

Принцип *оптимальності*. Оптимальною творчою педагогічною взаємодією педагога і вихованця вважаємо таку, яка забезпечує не тільки успішне засвоєння знань, умінь, навичок, а й позитивну динаміку розвитку творчих можливостей дітей в конкретних умовах педагогічної праці педагога.

Принцип *оптимальності* передбачає роботу педагога з відбору таких дидактичних засобів, які відповідають рівню розвитку творчих можливостей більшості дітей, враховують рівень розвитку творчих можливостей меншості, а тому сприяють розвитку творчих можливостей.

Принцип *взаємозалежності* відображає взаємозумовленість творчого особистісного розвитку суб'єктів взаємодії системи "педагог-вихованець"; відбиває взаємозалежність і взаємозумовленість творчої педагогічної праці вчителя і творчої навчальної діяльності дітей.

Принцип *фасілітації* передбачає розуміння формування творчої особистості вихованця у навчально-виховному процесі як процес полегшення, сприяння творчій навчальній діяльності дитини, стимулювання його творчої активності. Це пов'язане з необхідністю створення на занятті, в позаурочній діяльності слухачів творчої атмосфери (співдружності, співтворчості, співробітництва), яка б сприяла розвитку мотивів творчої діяльності, надихала вихованців на творчість.

Принцип *креативності* відображає необхідність виявлення можливостей змісту навчального матеріалу для посилення його орієнтації на формування творчої особистості дитини. При плануванні та організації взаємодії педагога і вихованця в процесі навчання зміст навчального матеріалу повинен максимально використовуватися для розвитку мотивів, характерологічних особливостей, творчих умінь і психологічних процесів, які мають провідне

значення для творчої діяльності, і забезпечувати насамперед розвиток дивергентного мислення, умінь генерувати нові ідеї, знаходити нетрадиційні шляхи вирішення проблемних завдань. Реалізації принципу в практичній діяльності сприяє аналіз змісту навчального матеріалу з метою його креативного посилення, застосування навчальних і навчально-творчих задач, методів і прийомів стимулювання творчої активності учнів, використання завдань психологічної діагностики для розвитку творчих якостей особистості.

Принцип *доповнення* передбачає посилення розвитку творчих можливостей дітей за рахунок реалізації додаткового змісту в організаційних формах навчально-пізнавальної діяльності. У практичній діяльності реалізація принципу означає введення таких додаткових курсів, які б компенсували прогалини в розвитку творчих умінь і психічних процесів, що сприяють успішній творчій діяльності людини і на розвиток яких об'єктивно не вистачає часу в процесі виконання державного компонента навчального плану.

Принцип *варіантності* виражає необхідність подолання одноманітності змісту, форм, методів навчання. Для ефективності взаємодії у системі "педагог-вихованець" принцип варіантності має регулятивне значення, визначає мету та стратегію проектування педагогічної взаємодії.

Принцип *самоорганізації* відображає особливості управління процесом формування творчої особистості дитини, які зумовлені особливостями управління нелінійними системами та орієнтують педагога на внутрішній вплив, на узгодження розвитку вихованця з власними тенденціями розвитку, а також на необхідність "збуджувати" та ініціювати творчу активність, при цьому управління повинно бути непомітним, мінімальним у своєму зовнішньому впливі й здійснюватися опосередкованими методами. Саме в цьому разі можна говорити не про управління, а про процеси самоуправління.

ПОРАДИ ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРАЦІВНИКУ

1. Учитель не повинен вихваляти кращого учня. Не потрібно вирізняти обдаровану дитину за індивідуальні успіхи, краще заохотити спільні заняття з іншими дітьми .

2. Учителеві не варто приділяти багато уваги навчанню з елементами змагання. Обдарована дитина частіше від інших ставатиме переможцем, що може викликати неприязнь до неї інших учнів .

3. Учитель не повинен робити з обдарованої дитини "вундеркінда". Недоречне акцентування на її винятковості породжує роздратованість, ревності друзів, однокласників. Інша крайність - зловмисне прилюдне приниження унікальних здібностей - звичайно, неприпустима.

4. Учителеві необхідно пам'ятати, що в більшості випадків обдаровані діти погано сприймають суворо регламентовані заняття, що повторюються.

Як розвивати творчі здібності обдарованих дітей

1. Підхоплюй думки учнів і оцінюй їх зразу, підкреслюючи їх оригінальність, важливість тощо.

2. Підкреслюй інтерес дітей до нового.

3. Заохочуй оперування предметами, матеріалами, ідеями. Дитина практично вирішує дослідницькі завдання.

4. Вчи дітей систематичній самооцінці кожної думки.

5. Виробляй у дітей терпиме ставлення до нових понять, думок.

6. Не вимагай запам'ятовування схем, таблиць, формул, одностороннього рішення, де є багатоваріативні способи.

7. Культивувай творчу атмосферу - учні повинні знати, що творчі пропозиції, думки клас зустрічає з визнанням, приймає їх, використовує.

8. Вчи дітей цінувати власні та чужі думки. Важливо фіксувати їх в блокноті.

9. Іноді ровесники ставляться до здібних дітей агресивно, це необхідно попередити. Найкращим засобом є пояснення здібному, що це характерно, і розвивати у нього терпимість і впевненість.

10. Пропонуй цікаві факти, випадки, технічні та наукові ідеї.

11. Розсіюй страх у талановитих дітей.

12. Стимулюй і підтримуй ініціативу учнів, самостійність. Підкидай проекти, які можуть захоплювати.

13. Створюй проблемні ситуації, що вимагають альтернативи, прогнозування, уяви.

14. Створюй в школі періоди творчої активності, адже багатого геніальних рішень з'являється в такий момент.

15. Допомагай оволодівати технічними засобами для записів.

16. Розвивай критичне сприйняття дійсності.

17. Вчи доводити починання до логічного завершення.
18. Впливай особистим прикладом.
19. Під час занять чітко контролюй досягнуті результати та давай завдання підвищеної складності, створюй ситуації самоаналізу, самооцінки, самопізнання.
20. Залучай до роботи з розробки та впровадження власних творчих задумів та ініціатив, створюй ситуації вільного вибору і відповідальності за обране рішення.
21. Використовуй творчу діяльність вихованців при проведенні різних видів масових заходів, відкритих та семінарських занять, свят.
22. Під час опрацювання програмового матеріалу залучай до творчої пошукової роботи з використанням випереджувальних завдань, створюй розвиваючі ситуації.
23. Активно залучай до участі в районних, обласних, Всеукраїнських конкурсах, змаганнях, виставках.
24. Відзначавай досягнення вихованців, підтримуй та стимулюй активність, ініціативу, пошук.

Правила управління успіхом на уроці

1. Якщо після уроку в учня не залишилося питань, які хотілося б обговорити, посперечатися, пошукати рішення, то це означає, що урок, можливо, і був корисним, але залишив дітей байдужими до того, що на ньому відбувалося.
2. Необгрунтована похвала, гіпертрофовані компліменти, випадкові оцінки нівелюють відчуття успіху. Потрібно вміти бачити реальні зміни, реальні зрушення й достоїнства дітей, якими б малими вони не були, і вчасно підтримати учня.
3. Успіх починається з визнання дітьми права вчителя вчити. Авторитет, особистість учителя, його різноманітні достоїнства й інтереси є запорукою успіху учнів.
4. Психологічний клімат, обстановка життєрадісності, організація діяльності учнів на уроці, розумне сполучення репродуктивних і творчих методів.
5. Передчуття незвичайності, здатність учителя дивувати, привносити елемент романтичності відіграють важливу роль на уроці.

6. Учитель повинен любити дітей і вміти це робити. Не можна, виявляючи почуття захоплення від спілкування з одними дітьми, змушувати страждати інших.
7. Учитель повинен знати й весь клас, і кожного учня окремо. Він мусить дуже багато знати про дітей, щоб навчитися в потрібну хвилину допомагати їм.
8. Початок уроку виступає як момент, від якого в значній мірі залежить успіх усього уроку.
9. 80 % навчального успіху дітей залежить від уміння вчителя давати домашні завдання. Драма полягає в тому, що діти й дорослі розмовляють різними мовами, вкладають різний зміст у слова й видача домашніх завдань без точного пророблення того, що хотів би одержати вчитель, яке завдання він ставить, нерідко приводить учнів у стан замішання й примушує відмовитися від виконання домашніх завдань взагалі. Домашні завдання повинні бути смачними, хорошими, цікавими, творчими, нерідко практико-орієнтованими, оригінальними, доступними, різнорівневими, цікавими за формою, такими, що враховують здібності й особливості дітей.
10. Поряд із цифровою розгорнута текстова оцінка відіграє виняткову роль у стимулюванні навчальної діяльності дитини.
11. Ступінь захопленості учнів предметом виражається в їхньому бажанні й готовності займатися ним після уроків.
12. Учитель повинен навчитися включати учнів у колективну пізнавальну діяльність.
13. Якщо молодий учитель загострено переживає свою неуспішність і, незважаючи на значні зусилля, ніяк не може дати гарний урок, одним з відомих способів надати йому допомогу є спільна з кожним з адміністраторів школи підготовка серії уроків.

***Якості, якими має володіти вчитель
для роботи з обдарованими дітьми***

1. Бути доброзичливим і чуйним.
2. Розбиратися в особливостях психології обдарованих дітей, відчувати їхні потреби та інтереси.
3. Мати високий рівень інтелектуального розвитку.
4. Мати широке коло інтересів.
5. Бути готовим до виконання різноманітних обов'язків, пов'язаних із навчанням обдарованих дітей.
6. Мати педагогічну і спеціальну освіту.
7. Володіти почуттям гумору.
8. Мати живий та активний характер.
9. Виявляти гнучкість, бути готовим до перегляду своїх поглядів і до постійного самовдосконалення.
10. Мати творчий, можливо, нетрадиційний особистий світогляд.
11. Бути цілеспрямованим і наполегливим.
12. Володіти емоційною стабільністю.
13. Уміти переконувати.
14. Мати схильність до самоаналізу.

Методичні рекомендації

з проблеми «Робота з обдарованими учнями в контексті підготовки до олімпіади»

Процес підготовки учнів до олімпіад безпосередньо пов'язаний з наявністю у навчальному закладі вчителів, які готові і здатні взяти на себе відповідальність за роботу з обдарованими учнями. У педагогічній діяльності творчість вчителя займає особливе місце. Адже, лише неформальне, творче ставлення до своїх обов'язків може дати позитивні результати.

Можна виділити такі складові готовності вчителя до роботи з обдарованими учнями:

- ✓ відповідний рівень і постійна підтримка фахово-інформаційного рівня роботи з обдарованими учнями (курси, семінари, конференції тощо);
- ✓ володіння методиками роботи з обдарованими учнями (індивідуальна робота, робота в групах тощо);
- ✓ володіння психологічними аспектами роботи з обдарованими учнями.

Робота вчителя з обдарованими учнями не повинна носити хаотичний, епізодичний характер, а має бути системною, неперервною, спланованою на перспективу.

Доолімпіадний період:

Цей період починається на початку навчального року. Протягом цього часу передбачається робота безпосередньо в навчальних закладах, а також позашкільні форми занять (гуртки, заняття окремих груп тощо).

Підготовка включає:

1. Вирівнювальні підготовчі заняття щодо повторення задач минулого олімпіадного сезону, уведення в групу олімпіадників нових учнів. Ця робота включає як індивідуальні, так і диференційовані форми. Обов'язковою є також робота в групах.
2. Розв'язування завдань I та II етапів попередніх олімпіад.
3. Проведення занять у формі «міні олімпіад» для поступового психологічного налаштування учнів.

I етап олімпіади:

Шкільні олімпіади. Проводяться в навчальних закладах вчителями. Особливості проведення:

1. Участь беруть всі бажаючі.
2. Підбір завдань повинен бути диференційованим, тобто включати завдання 3-х рівнів:
 - ✓ нескладні завдання репродуктивного характеру, які може розв'язати більшість учасників;
 - ✓ завдання, які потребують творчого підходу до розв'язання;
 - ✓ завдання, рівень яких відповідає II (III) етапу олімпіади.
3. Умови проведення олімпіади повинні максимально відповідати умовам олімпіади наступного етапу.

Завдання, що пропонуються на шкільній олімпіаді, повинні враховувати той матеріал, що був засвоєний на момент проведення даної олімпіади за навчальною програмою, однак, складність цих завдань повинна носити олімпіадний характер, визначаючи вміння учнів логічно мислити, застосовувати програмний матеріал до більш складних завдань.

II етап олімпіади:

Районна олімпіада. Для того, щоб учасники II етапу олімпіади, до яких відносяться й учителі, були в максимально однакових підготовчих умовах, рекомендується попередньо провести такі заходи:

- ✓ семінари-практикуми для вчителів щодо ознайомлення з вимогами виконання завдань II етапу та рівнем складності завдань;

- ✓ заочну олімпіаду, що проходить у декілька етапів та передбачає ознайомлення учнів з авторськими розв'язками запропонованих завдань.

III етап олімпіади:

Обласна олімпіада. Цьому етапу олімпіади можуть передувати такі заходи:

- ✓ семінари-практикуми для вчителів-тренерів районних та міських команд для ознайомлення з вимогами виконання завдань III етапу та рівнем складності завдань;
- ✓ участь вчителів у курсах з розв'язування задач олімпіадного рівня.

Рекомендуємо в роботі з обдарованими учнями:

- застосовувати проблемний метод у навчанні;
- проводити самостійні роботи творчого характеру;
- застосовувати індивідуальний підхід у навчанні;
- впроваджувати розвивальні творчі ігри;
- розв'язувати творчі завдання.

Також є широкий спектр позакласної роботи на виявлення та розвиток творчих здібностей учнів:

- це підготовка і участь школярів в олімпіадах з інформатики;
- дослідницька робота в МАН;
- участь у гуртках, факультативах;
- участь в інтелектуальних іграх;
- робота над проектом;
- участь у науково-практичних конференціях;
- участь в Інтернет-олімпіадах.

Поради батькам, які бажають розвивати здібності своїх дітей

1. Не стримуйте розкриття потенційних можливостей психіки.
2. Уникайте однобокості в навчанні та вихованні.
3. Не позбавляйте дитину ігор, забав, казок, створюйте умови для виходу дитячої енергії, рухливості, емоційності.
4. Допмагайте дитині в задоволенні основних людських потреб (почуття безпеки, кохання, повага до себе і до оточуючих), тому що людина, енергія якої скована загальними потребами, проблемами, найменше спроможна досягти висот самовираження.
5. Залишайте дитину на самоті і дозволяйте їй займатися своїми справами. Пам'ятайте, якщо ви хочете своїй дитині добра, навчіть її обходитися без вас.

6. Підтримуйте здібності дитини до творчості і співчувайте у випадку невдачі, уникайте незадовільної оцінки творчих спроб дитини.
7. Будьте терпимими до ідей, поважайте допитливість, реагуйте на запитання дитини. Навчати потрібно не тому, що може сама дитина, а тому, що вона опанує з допомогою дорослого, показу, підказки.

Поради батькам, які виховують обдаровану дитину

Найперше - потрібно любити свою дитину. Приймати дитину такою, якою вона є, беручи участь у її розвитку, підтримуючи, а не нав'язуючи свої інтереси, давати дитині можливість вибору. Для розвитку творчого потенціалу, як показали дослідження, необхідна не лише адекватна оцінка сил дитини, але трішки завищена, зазнаючи вона не виросте, зате у неї буде запас сил та впевненість при невдачах, до яких треба готувати змалку.

Батьки повинні бути прикладом, адже дитина свідомо переймає вашу манеру говорити, ходити, працювати, відповідальності за доручену справу. Кожен батько повинен пам'ятати правило: "Не зашкодь!" Адже обдарована дитина більш чутлива, ранима, тому потрібно давати вільний час для того, щоб побути дитині на самоті, поміркувати, пофантазувати. За допомогою тренінгів дати їй можливість глибоко зрозуміти себе та інших. Дорослі часто батьки повинні радитися із психологом щодо виховання обдарованої дитини.

Батьки повинні завжди пам'ятати, що для обдарованої дитини творчість є життєвою необхідністю. Тому дитину потрібно готувати до спостережливості, наполегливості, формувати вміння доводити почату справу до кінця, працелюбність, вимогливість до себе, задоволення від процесу творчості, терпляче ставлення до критики, впевненості при невизначеності, гордості і почуття власної гідності, чулисть до аналізу моральних проблем.

Батьки також повинні усвідомлювати, що надзвичайно велика роль у процесі формування особистості обдарованої дитини належить волі. Вольові риси є стрижневими рисами характеру, адже за наявності мети, яку особистість досягає в житті, долаючи перешкоди, є цілеспрямованим життям. Цілеспрямовані люди знаходять своє щастя в житті, вони вміють поставити перед собою чітку, реальну мету. Прагнення досягти своєї цілі робить людину рішучою та наполегливою. І.Павлов стверджував, що у вольової людини труднощі лише збільшують бажання реалізувати свою мрію. Вони вміють стримати себе, володіють терпінням, витримкою, вміють контролювати свої почуття за наявності перешкод. Ініціативність і творчість поєднані з наполегливістю, рішучістю та витримкою, допомагають обдарованим дітям самореалізуватися.

Отже, батьки покликані допомогти дитині відкрити її життєве покликання, реалізувати себе як особистість. Вони не мають права втратити обдаровану дитину, бо, втрачаючи талант, обдарування, здібність, вони втрачають майбутнє. Тому батьки повинні бути терплячими, безмежно вірити в дитину, тоді ця дитина виросте хорошою творчою людиною.

Література

1. Анджейчак А. Психолого-педагогічні умови формування творчої особистості дитини в освітньо-виховних закладах // Обдарована дитина. - 2000. - №5. - С.8-13.
2. Балл Г.О. Про визначальні характеристики здібностей і принципи їх врахування у навчально-виховній роботі // Психологія. - К.: Дніпро, 1992. - Вип.32.
3. Барко В., Панок В., Лазаревський С. Психолого-педагогічна діагностика творчого потенціалу особистості учня в навчально-виховному процесі: Методичні рекомендації. - Тернопіль, 2000. - 85 с.
4. Барко В., Тютюнников А. Як визначити творчі здібності дитини? - К., 1991. - С.79.
5. Волобуєва Т.Б. Розвиток творчої компетентності школярів // Управління школою. - Харків, 2005. - 110 с.
6. Голуб Т. Виховуємо обдарованих дітей (Батьківський катехізіс, або Закони розумно-організованого сімейного виховання школярів) // Завуч. - 2004. - №22. - С.47-53.
7. Інтелектуальні ігри в початковій школі // Упоряд. Ю.Є. Бардакова. - Х.: Вид. група "Основа", 2005. - 192 с.
8. Універсальні інтелектуальні ігри. Педагогічна академія пані Софії. // Упоряд. Ю.Є. Бардакова. - Х.: Вид. Група "Основа", 2005. - 32 с.
9. Серапулова Є. Виховання обдарованої дитини // Початкова школа. - 2000. - №2. - С.3-5.
10. Сігітов О. Навчання і виховання обдарованих дітей // Початкова школа. - 1993. - №10.
11. Теличко Н.В. Американський досвід роботи з обдарованими дітьми можна використати в Україні // Обдарована дитина. - 2005. - №10. - С.27-35.
12. Хохліна О. Методика формування загальних інтелектуальних здібностей дитини // Практична психологія і соціальна робота. - 2000. - №6. - С.23-25; №7. - С.31-35.
13. Чернишова Д. Організація роботи з обдарованими учнями // Обдарована дитина. - 2001. - №7. - С.4-7.